

КАЧУРОВА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3103-3142>,

КАЧУРОВ ЄВГЕН ВАСИЛЬОВИЧ
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1166-7359>,

ПОХОДЗИЛО ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4797-2344>

УДК 172.4:355.01

DOI 10.37772/2518-1718-2021-2(34)-12

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ МІФ СУЧАСНИХ А́КТОРІВ КОНСЦІЄНТАЛЬНИХ ВІЙН

У статті авторами розглянуто сучасні проблеми методології в розумінні феномена свідомості. Підкреслено, що сама по собі природа свідомості визначається тим, що вона сама в своєму знанні вона вважає істинним. На підставі ґрунтовного аналізу наукових здобутків в сфері феноменології авторами констатовано, що положення про сучасну війну без супротивників наповнене суперечливими, неузгодженими між собою підставами. Таким же міфом політтехнологів є твердження про природу національної самосвідомості як *tabula rasa*.

Ключові слова: філософія, консцієнтальна війна, актори консцієнтальних війн, методологія.

Постановка проблеми. Теза про те, що сучасна війна є «війна свідомостей» неминує веде науку до проблем методології в розумінні феномена свідомості. Це дослідження показує, що, як автори, так і послідовники концепції сучасних консцієнтальних війн в цілому відтворюють ґрунтовно забуте (а в історії філософії вже як двісті років подолане) його трактування як *tabula rasa* – чиста дошка, що з необхідністю спотворює розуміння дійсного стану справ. У той же час, методологія, розроблена німецькою класичною філософією, що досягла свого завершення у «Феноменології духу» Гегеля, дозволяє розкрити справжню сутність як сучасних, так і історично пройдених форм національної свідомості. Все це дає можливість зняти деяку напруженість, яку створює в соціальній сфері саме формулювання тези про консцієнтальну природу сучасних війн.

Виклад основного матеріалу. У разі концепції «воєн свідомостей» ми маємо справу з твердженням,

що її актори – діючі суб'єкти (уряди, які виражають волю своїх народів; аналітики, що представляють різні угруповання всередині держави і самі автори або прихильники концепції цих воєн) цілеспрямовано займаються (а діапазон смислів поняття «заняття» надзвичайно широкий) *свідомістю* передбачуваного супротивника. Але для подібного заняття необхідно про неї, про цю свідомість, мати хоч якийсь уявлення, хоч якийсь знання. Як не згадати тут відмінність праці бджоли і архітектора К. Маркса [25, с. 189], яке, втім, суть пара фраз гегелівського зауваження: що «навіть злочинна думка лиходія величніша і возвищеніша всіх чудес світу» [24, с. 372]. Звідки ж вони візьмуть це, хоч і попереднє, але все ж, знання? Природно припустити – з того, що вони знають про свою власну свідомість.

Слід особливо підкреслити, що метод, який підлягає тут ретельному дослідженню, є методом конкретної філософської дисципліни – феноменології.

Ясно, що в її горизонтах зустрічаються дві свідомості. В. І. Коротких, слідом за Гегелем пропонує маркувати одне з них займенниками «wir», «für uns» і інше свідомість – предмет дослідження, «сама свідомість», в тексті його «голос» відділяється за допомогою «es», «ihm» [22], свідомість феноменолога. Ю. Р. Селіванов використовує словосполучення «феноменологічна свідомість» і «досліджувана свідомість», «звичайна свідомість» [28, с. 86]. Сам же Гегель, друге інколи називає *das natürliche Bewußtsein* [2, с. 70] – натуральна свідомість.

У сучасному гегелезнавстві, яке зосередилося на проблемі відмінності методів Феноменології духу і Науки логіки, зазвичай починають з аналізу другої свідомості, свідомості як предмета [4]. Відзначимо, що в цьому горизонті питань пропонуються цікаві ідеї щодо справжньої структури елементів гегелівської системи, в тому числі, навіть йдуть врозріз з уявленнями про свою систему *самого* Гегеля [3]. Складається враження, що ці питання досить далекі від суто прикладної проблематики концепції консієнтальних воєн. Але, як ми покажемо далі, насправді це не так.

Тут, зазвичай, увага акцентується або на одному, або на двох моментах (здібностях) другої – натуральної свідомості. Навіть сам автор «Феноменології» у введенні починає його характеристику з здатності наносити «смертельний удар» з будь-якого предмету свого знання, розсікаючи його, як би відразу ж на дві частини: на те, яким він здається, і таким, яким він є насправді (феномен і ноумен). «Свідомість відрізняє від себе щось, з чим вона в той же час співвідноситься; або, як говорять, воно є щось для свідомості» [10, 11]. Це – найважливіший, але як з'ясується пізніше, за рахунком – другий момент свідомості. Випереджаючи подальше дослідження, задамося вже зараз питанням: чи не в цьому причина того, що коли актор консієнтального впливу почне обдумувати передбачувані наслідки *його* розрізнення предмета цього впливу, то спочатку він обов'язково відчує впевненість у результативності подібної акції (а розчарування настане лише потім)?

Далі виникає, як його називає Гегель, *досвід* свідомості, коли вона співвідносить зазначені дві сторони предмета (явище і сутність, кажимість і дійсність). Свідомість жадає знайти істину. Це, в свою чергу обов'язково приводить її до того, що вона сама починає розуміти, що те, що вона вважала існуючим самим по собі, насправді, якщо і існує, то тільки для неї. І їй нікуди подітися, крім як змінити своє знання, зі зміною якого виникає новий предмет, а з ним виникає *нова* форма свідомості. Це, як з'ясується пізніше, найважливіший – *третій* момент свідомості. Саме він стане підставою для подальшого феноменологічної та історичної відмінності форм свідомос-

тей (в тому числі і глобального розрізнення: сучасної і історичної свідомості).

За Гегелем виходить, що з самого початку не існує «розсипу» різноманітних форм свідомості. Вони – «перлини», які пронизує одна нитка, одна доля. Це – одне і те ж свідомість на різних щаблях розвитку. Тобто, борючись зі своїм предметом, кожна форма свідомості, насправді, бореться сама з собою. Як в знаменитому перському епосі «Шахнаме»: «Я тут і не тут, я скрізь і ніде. І клянусь я собою, що ще програєш ти бій. Чи несправжній Рустам. Справжній Рустам в кривавому бою вразить себе сам» [31]. Є побоювання, що акторів консієнтальних воєн чекає доля як цього східного героя, так і персонажа, іменованого «Письменник» з «Сталкера» А. Тарковського, який визнається з приводу своїх читачів: «Адже я думав переробити їх, а переробили мене! За своїм образом і подобою» [30].

Проте, тут Гегель чітко фіксує другий і третій момент свідомості. А де ж перший? У чому його суть? З чого *починається* досвід свідомості? Вище, в передмові він досить виразно формулює цей момент. «Індивід (ще одне ім'я досліджуваного в «Феноменології» предмета) є абсолютна форма, тобто безпосередня достовірність себе самого і, – якщо б цьому вислову було надано перевагу, – він є тим самим безумовне буття» [11, с. 19]. Звернемо увагу на епітети, якими щедро обдаровує свідомість Гегель: «абсолютна форма і безумовне буття». Адже це характеристики Самого Творця! Більш того, якщо в першому моменті свідомість поводить себе як вільна сутність, то ця свобода (божественність) автоматично поширюється на другий (поділу) і третій (істина) моменти, про які йшла мова вище.

А це означає: свідомість творців концепції «консієнтальних воєн» з мільярдів предметів світобудови сама зупинила свою увагу на духовності свого народу (своєї країни, своєї культури і т. д.). Далі, вона сама розділило «видиме від справжнього», запропонувавши ідею, що в сучасності справжньої небезпеки піддається не фізичне, економічне або політичне його «тіло», а його – свідомість. І, нарешті, вона сама, публікуючи одне дослідження в слід за іншим, перевіряє об'єктивність цієї тези на момент істинності саме, не помічаючи того, залишає одну систему достовірності і створює нову. Основну думку «Феноменології» Гегеля можна сформулювати парадоксальним чином: свідомість *несвідомо* для себе робить досвід сходження від однієї своєї форми до іншої.

Ф. Енгельс по суті абсолютно правий, стверджуючи, що «суверенність мислення здійснюється в ряді людей, мислячих надзвичайно несуверенно» [32, с. 87]. Дійсно, *так* (згідно із зазначеними трьома моментами) думає про свій предмет звичайна свідом-

мість індивіда (одиночного або соціального – все одно). У цьому вона – абсолютно суверенна. Природно, виникає питання: що це свідомість думає про себе саму? Але перш ніж на нього відповісти, придивимось до другого учасника феноменологічної дії – свідомості феноменолога, науки або того, що Гегель маркує займенниками «*wir*», «*für uns*».

Зрозуміло, що і ця свідомість несе тягар усіх трьох «свобод» свого предмета. Ніхто не змушував філософію Нового часу зайнятися виключно природою пізнання. Просто власна необхідність її історії від пізнання **світу** (античність) і **бога** (схоластика) рано чи пізно повинна була привести науку до цього питання. Це – наслідок першого моменту – тотальності історико-філософського процесу. Але другий момент вимагає поділу в предметі. А якщо це не гори, річки, долини і т. д., а сама свідомість, як тут бути? Рішення цієї проблеми – ключ для розуміння не тільки німецької класичної філософії, але і для історичних подій, пов'язаних з політичними формами ідеологій, що розгорнулися після неї.

Справа в тому, що тут філософія змушена була внести розподіл в саму досліджувану нею свідомість. Тобто, слід, нарешті, визнати, що одна справа то, що ми знаємо про неї, інше, то, що вона знає про себе саму. Вона – суверен, вона – абсолют у всіх своїх трьох моментах. Виникає питання: вона таке для нас або для себе самої?

Сама по собі природа свідомості визначається тим, що вона сама в своєму знанні вона вважає істинним. Німецька конструкція в цьому сенсі точніше вказує на суть, ніж російська чи латинська. Е. Гуссерль саме це має на увазі, переміщаючи увагу читача на другу частину німецького *Bewusstsein*, на «*sein*» – буття [14, с. 199]¹. Філософська свідомість в феноменології зайнята звичайною свідомістю. Вона бачить в ньому те ж саме, що і в собі – самість. Тільки останнє захоплено своїм предметом і тим, що воно в ньому вважає істинним. Якщо це дані відчуттів, то це – чуттєва свідомість. Якщо ж вона «по той бік» відчуттів вважає справжньою гру сил, то це – міркування. Якщо ж вона справжнє переміщує в себе, вона – самосвідомість і т. д.

Тобто, вона знає про себе щось прямо протилежне свідомості феноменолога. Навіть не просто знає, а *зобов'язана* знати щось інше. Її суверенність є її «в собі», так вважає свідомість феноменолога, тоді як «для неї» вона виступить з усіма своїми «болячками». Відповідно його система достовірності максимально проста. Візьміть визначення матерії П. Гольбаха або В. Леніна, які говорять про те, що ззовні, до

і незалежно від нашої свідомості існує якась реальність, яка дана лише у відчуттях; що воно саме є лише гола форма; що цю реальність можна «відобразити» в теорії і «змінювати» на практиці тощо [12, с. 75; 23, с. 131]. Чи варто ілюструвати нескінченними прикладами, що під цим визначенням готова підписатися будь-яка свідомість, яка не пройшла шлях освіти «Феноменології Духа»? «Вона знає про предметні речі на протигагу самій собі, а про саму себе – на протигагу цим речам» [11, с. 19] – ось вихідний пункт цієї свідомості.

Одностороннє визнання з боку філософського свідомості буденного (звичайну свідомість), дає можливість стверджувати, що і те, і інша свідомість суть *одна і та ж свідомість*. У той же час абсолютно інше розуміння себе самого і реальність з боку буденної свідомості дає момент протилежності. У цьому місці Гегель відтворює відкритий Кантом апіорний синтез самосвідомості, і це синтез в свою чергу залучає обидві свідомості в рух, який він називає «досвідом». Саме завдяки йому виникають сходи основних форм свідомості. «Вражати», «знищувати», «очищати» і навіть змінювати *ззовні* кожну з цих форм неможливо. Крім того, ідея того, що «Феноменологія» є одночасно сходами *методології* дослідження реальності, адже кожна форма має своє уявлення про цю реальність, на жаль, до сих пір не потрапила в центр філософських досліджень.

Тут ми наближаємося до головної проблеми нашого дослідження: до питання про те, яку саме методологічну позицію зайняли автори словосполучення «консцієнтальна війна»? Ось як, посилаючись на образи «стрілки» (Е. Гуссерль), «поток» (У. Джеймс), «дзеркала» (Г. П. Щедровицький), Ю. В. Громико визначає свій предмет: «Основна характеристика свідомості полягає в тому, що свідомість взагалі порожня, що механізми свідомості неможливо прив'язати до якихось морфологічним елементам ... вона є потік, який набуває характеристику того ландшафту, через який протікає» [13]. Що з цього випливає? Висновок напрашується сам собою. Все це – ґрунтовно призабута концепція мислення як *tabula rasa* (чиста дошка).

На перший погляд здається, що Д. Локк цю парадигму інтерпретації свідомості (як *tabula rasa*) протиставляє парадигмі вроджених ідей Р. Декарта. Насправді ж, якщо згадати, що дійсно перший основоположення всякої науки сам Декарт, автор «першооснова філософії» (1644 р.), визначає не через «*cogito ergo sum*» (я мислю, значить я існую), а через «*de omnibus dubitandum!*» (Піддавай все сумніву!), то стає ясно, що методологічна позиція розуміння мислення як чистої дошки в обох напрямках філософії Нового часу *ідентична*.

¹ «Поскольку же всякое сознание есть «сознание о» («*Bewusstseins von*»), постольку изучение сущности сознания включает в себя изучение смысла сознания и предметности сознания, как таковой».

На наш погляд, І. Кант не зовсім правий, приписуючи собі новизну завдання дослідження апріорних синтетичних суджень. З самого початку Новоєвропейська філософія намагалася зрозуміти їх «походження» в нашій свідомості. Це – ті самі закони науки, які Декарт називав виразні, ясні ідеї (лат. *Ideae innatae*), а Бекон – аксіоми (*The opening axioms*). Звернення до цього «невдалого» досвіду дослідження свідомості (адже він закінчився агностицизмом) зараз необхідно з таких причин:

по-перше, не будь його, німецька класична філософія не змогла б знайти нове рішення проблеми, без результатів розуміння якої, пізнання феномена сучасних війн (не конскієнтальних, а як з'ясується пізніше, насправді – *субконскієнтальних*) було б неможливим;

по-друге, сучасні новітні проекти із зазначеної проблематики, просто ігнорують вже виконану історію роботи, а даремно [15];

по-третє, сучасні актори конскієнтальних воєн, формулюючи в якості основного завдання «поразки» свідомості супротивника поділяють основну помилку позиції як раціоналістів, так і емпіриків. Тільки тоді це був методологічно необхідний досвід з негативним результатом, зараз же він стає міфом, в який вірять і вимагають на його реалізацію бюджетного фінансування.

Звичайно, образ манкурта – людини зі «стертою» пам'яттю, що перекочував з романів Ч. Айтматова [5, с. 200] в свідомість акторів конскієнтальних воєн, здається дуже переконливим. Тільки ось Канту, при більш уважному вивченні здатності пізнання, вдалося виявити інше. Сама назва його основної роботи, що вийшла в Ризі у 1781 році вже говорить багато про що. Ю. В. Перов слушно зауважує, що спочатку слово «критика» не містила заперечення (від грецького «крінайн» – розрізняти, судити, оцінювати). Більш того, він стверджує, що «критика і критерії – терміни етимологічно явно близькі» [26, с. 70]. Проте, у І. Канта тут присутнє яскраво виражене заперечення. Він критикує уявлення (міф) про розум – свідомості як чистої дошки та пасивної матерії, податливою до всілякого зовнішнього впливу. Не відразу, а майже в середині своєї першої «Критики», він змушений сформулювати положення про трансцендентальну єдність апперцепції, як про властивість нашої свідомості скрізь і в усьому бути самою собою [16, с. 100]. Ця єдність покладається І. Кантом в основу як теоретичного і практичного, так і естетичного і релігійного розуму.

Разом із цим, слід підкреслити, що потім це формулювання «боком» виходить для самої системи трансцендентальної філософії І. Канта. При цьому І. Фіхте фактично звинуватив філософію свого вчителя у відсутності системності. Його питання звучало

просто: за допомогою якої *форми* пізнання Кант, якщо скористатися сучасною мовою, «знешкодив» конскієнтальний конфлікт цих форм, або ж зробив їх дослідження? У чому її особливість, яка швидше за все грає роль справжньої загальності?

Ми вважаємо, що Гегель дав найбільш повну відповідь на ці питання. Тут він став інтелектуально стрімко випереджати свого друга – Ф. Шеллінга, що дозволило йому до 1807 року створити метод феноменології, що з'єднує непокєднуване – дві форми свідомості: феноменолога і індивіда, які «стартують» з різного і одночасно одного й того ж розуміння *самих себе*. І вираз «Я бачив розум на коні» висловлений Гегелем на адресу Наполеона (під час тріумфального в'їзду його в Ієну, після розгрому пруських військ) [8, с. 255], насправді наповнений пекучою іронією. Розум (Світовий дух або Загальна форма пізнання) якщо десь і мешкає, то тільки не «на коні». Його абсолютне царство розташовується між першими смислами, якими наповнені рукописах (редагування першого видання «Феноменології»), які клав в свої кишені філософ тоді, в жовтні 1806 року, рятуючись втечею від французьких солдатів, або, сподіваємося, між нами, які пишуть ці рядки і тими, хто їх читає, точніше – всюди, де філософія зустрічається з дійсністю.

У зв'язку з цим, ще раз повернемося до метафори Ю. В. Громико, який розмірковував про свідомість, як потік, «який набуває характеристики того ландшафту, через який протікає» [13]. З неї випливає, що свідомість сама по собі – ніщо, причому – абсолютне небуття; ні власного змісту, ні власної форми. Його визначеність дорівнює нулю. Про неї навіть не можна сказати, що вона просто є, так як, якщо скажеш, то замість неї будеш мати справу не з ніщо, а з буттям (Парменід). У цьому контексті, на наш погляд, доцільно зазначити, що навіть морські організми в океанських западинах, витримуючи колосальний тиск, брак світла, їжі тощо, зберігають себе самих – генну природу і відтворюють її в нащадках (згадаємо приклад, який привів Аристотель, що якби мідна сокира сама утримувала свою форму, то вона була б живою [6, с. 395]). А лев, поласувавши антилопою, якби не «надав» їй свою визначеність, то просто помер би від ... нетравлення шлунку.

Варіант, за якого в дійсності все виявляється навпаки, що свідомість, протікаючи по ландшафту світобудови його «автоматично» перетворює, наділяє, як сказав би Кант, своїм апріорним синтезом, авторами ідеї конскієнтальних воєн навіть не розглядається! Тут нам залишається тільки черговий раз підкреслити, що феномен свідомості в ієрархії світових форм у прихильників даної концепції (*tabula rasa*) ставиться нижче найпримітивніших організмів.

Етап раціоналізму і емпіризму був необхідний історії філософії для подальшого подолання. Зараз же концепція свідомості як чистої дошки потрібна сучасним *політтехнологам*. Зайнявши з часів «Тез про Феєрбаха» К. Маркса (1845 р.) позицію між теорією і практикою і, будучи одночасно ідеологами, вони самим собі надають виправдовувальне право створювати «не дуже точні» описи сучасних національних свідомостей, для подальшого «не дуже вдалого застосування».

Методологічно «зручну» форму зайняла ця свідомість не тому, що вона спочатку повна зла і підступності. Просто тут їй здається, що так простіше всього вирішити всі онтологічні проблеми. Але в силу початкового припущення про протилежності себе і предмета вона, за висловом Гегеля, сама підклала собі «подушку для лінощів думки» [9, с. 43]. Як наслідок, вона весь час наштовхується на один і той же парадокс і проробляє одне і те ж сальто-мортале, що скільки б вона не пізнавала предмет, його «в собі» залишиться завжди «річчю в собі», так само, як скільки б вона не перетворювала його «по своєму образу і подоби», предмет все одно не стане відповідати задумом перетворювача.

Положення про сучасну війну без супротивників, яке було наведене у першому дослідженні, наповнене суперечливими, неузгодженими між собою підставами. Точно таким же **міфом** політтехнологів є твердження про природу національної самосвідомості як *tabula rasa*. Насправді, вона, як і будь-яка інша свідомість, володіє настільки потужною трансцендентальною єдністю [17, с. 14–19], якій можуть позаздрити індивіди. Як не згадати тут лаконічне визначення духу, коли Гегель говорить, це дух є те, що коли в одне зливаються ««я», яке є «ми», і «ми», яке є «я»» [11, с. 97].

Стверджувати, що зовнішнім шляхом, потоками цілеспрямованої інформації через соціальні мережі, блогерів, телеканалів і т. д. можна вплинути на Панідею того чи іншого всесвітньо-історичного народу, за допомогою якої цей народ сам перевіряє інформацію на відповідність дійсності (досвід істини), значить – створювати черговий **міф**. Різноманіття національних самосвідомостей ніколи не існувало як факт. Насправді, зрозуміти досвід сходження форм свідомостей в феноменології те ж саме, що зрозуміти долю національних самосвідомостей в історії. Таким чином, метод «Феноменології духу» і «Філософії історії» в принципі збігаються.

Окремі форми свідомості в феноменології не існують один для одного (не розуміють і не цікавляться один одним) [19, с. 53]. Вони шикуються «сходинами». Їх єдність, послідовність та розвиток є тільки для свідомості філософа. Тут, за словами Ю. Селіванова, ми стикаємося з дуже цікавим явищем, коли з

одного боку буденна свідомість вторгається в філософське, змушуючи його йти за своїм досвідом, з іншого – філософія, утримуючи розвиток форм свідомості, вторгається в онтологію цих форм [28, с. 112]. У філософії історії ми маємо справу з точно таким же *взаємопроникненням* філософії та історії. Без «сходинок» світових форм свідомостей і їх досвіду сходження від однієї сходинки до іншої, тут так само не обійтися.

Вельми показово, що коли був виданий у 1913 р. перший російський переклад «Феноменології духу» Гегеля під редакцією Е. Л. Радлова, одна дуже важлива фраза з передмови мовою оригіналу звучала так: «Umgekehrthat das Individuumdas Recht zu fodern, daß die Wissenschaft ihm die Leiter wenigstens zu diesem Standpunkt erreiche, ihm in ihm selbst den selbenaufzeige» [2, с. 26]. Але спочатку вона була переведена як: «Наоборотъ, индивид имеетъ право требовать, чтобы наука дала ему по крайней мере проводника (курсив наш) к этой точке зрения, чтобы она ему в нем самом указала ее» [10, с. 11]. Потім довелося вже за друкованим текстом *вручну* виправляти іменник «провідник» на «сходи».

Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі використовують метафору *різони* – кореневища, бульби і протиставляють її метафорі «деревини». Вони прагнуть з її допомогою розрізнити дві історичні епохи: модерну і постмодерну [1]. Дійсно, в бульбі елементи *однорідні*, тоді, як в дереві стовбур не є корінь, гілки – не стовбур, квітка – не гілки і т. д. На наш погляд, останній образ ще більш відповідає думці Гегеля: надати індивіду «сходи». Цей образ – суть «прямолінійний рух, що, можна звернути увагу, підкреслюється в суцільній цифровій нумерації глав тексту «Феноменології» [29, с. 99]. Перекладачів «Феноменології» Гегеля збило з пантелику не просто співзвуччя німецького *die Leiter* – сходи і *der Leiter* – провідник (керівник). Ні. Вони, будучи самі залучені в ідеологію партійності [6], відчували в тексті Гегеля наявність не тільки сходової діалектики переходів, а й спроби поглянути на суть справи ще й інакше, з точки зору діалектики рефлексії [18, с. 182]. Це – з одного боку. З іншого ж, вони вдивлялися в теперішнє (адже минуло сто років!) і навіть зазирали в майбутнє, коли ця рефлексія «у всій красі» розгорне всю свою міць.

Більш того, той сам факт, що у К. Д. Аменицької, К. М. Милорадович, а також у інших перекладачів «Феноменології» Гегеля виникла спокуса при перекладі відтворити метафору провідника пов'язує розуміння ролі свідомості феноменолога з тисячолітньою церковною традицією тлумачення аналогічного фрагмента з Євангелія від Іоанна гл.16. ст. 13. «Коли ж прийде Він, Дух істини, то наставить вас на всяку істину» [7]. Справа в тому, що «провідник» в синодальному перекладі звучить як «наставник».

Але ж ідеологія партійності, коли партія для народу, а вождь для партії суть провідники-наставники (найбільш свідомою частиною будь-якого революційного руху), – феномен, що охопив собою всю культурно-історичну площину ХХ століття! Може є певний сенс додати метафори Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі – дерева-сходи (модерну) і сучасної різми (постмодерну), ще й метафорою провідника-наставника Данте по всіх колах пекла – Вергілія? В іншому випадку аж надто різким буде виглядати перехід від історичного ланцюга подій до різом «рівного існування» сучасності.

Висновки. Історично можна простежити «сходинки» розвитку подібних едностей національних самосвідомостей, тоді як в сучасності можливо їх існування або у вигляді «уламків», або у вигляді «повторів» цих сходинок. Повсюдно посилюється фено-

мен міжнародного права і навздогін йому спрямовуються феномени біпатризму, фемінізму, ЛГБТ і т. д. – це вирок Всесвітньої історії, яка може отримати друге народження тільки у вигляді філософії. І наш сучасник по своєму правий, говорячи що «світ існує для того, щоб увійти в книгу» [21, с. 370].

У різомі сучасних національних свідомостей йде, швидше за все, боротьба за мало не біологічне виживання. І для майбутнього філософа історії вона, як предмет, нічого крім байдужості не викличе за визначенням. Дане дослідження показує, що навіть не цілісна, а лише часткова експлікація методу німецької класичної філософії «дозволяє застосовувати його в феноменологічних дослідженнях будь-яких форм свідомості, і тим самим перетворює науку феноменології духу з музейного експоната в діючу сучасну науку» [29, с. 36].

ЛІТЕРАТУРА

1. Deleuze G., Guattari F. Rhizome. Introduction. 1976. URL: <https://interconnected.org/more/2005/06/1000Plateaus00Rhizome.pdf>.
2. Hegel Phänomenologie des Geistes Stuttgart Gesamtherstellung: Reclam, Ditzingen. Printed in Germany 1987. P. 26, 70.
3. Fuldaund H. F., Henrich D. Materialien zu Hegels «Phänomenologie des Geistes». Frankfurt : Suhrkamp, 1973. 445 s.
4. Pöggeler O. Hegels Idee in der Phänomenologie des Geistes. Freiburg : Karl Alber, 1973. 407 s.
5. Айтматов Ч. И Дольше века длится день. Санкт-Петербург. 2005. 480 с.
6. Аристотель. Собрание сочинений : в 4 т. Москва, 1975. Т. 1.
7. Бранхам У. М. Проводник. Проповедь. 1962. URL: <http://download.branham.org/pdf/RUS/RUS62-1014E%20A%20Guide%20VGR.pdf>.
8. Гегель Нитхаммеру, Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет: В 2-х т. Т.2. Москва : Мысль, 1971. 630 с.
9. Гегель Г. В. Ф. Сочинения. Т. 5 Наука Логика. 1937. С. 43.
10. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа. Санкт-Петербург. 1913.
11. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа. Москва : Наука, 2000. 495 с.
12. Гольбах П. Система природы, или О законах мира физического и мира духовного. Избранные произведения : в 2-х томах. Т. 1. Москва, «Мысль», 1963.
13. Громыко Ю. В: Консциентальное оружие и консциентальные войны. Лекция. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/782>.
14. Гуссерль Э. Философия как строгая наука. Избранные работы. 2005. 464 с.
15. Жаботинська С. А. Усвідомлення свідомості: теорія і практика. Будуємо нову Україну: збірник конференцій (м. Київ, 26-27 листопада, 2014). Київ: Києво-Могилянська академія, 2015. С. 155-171. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4583/Zhabotyns%27ka_Usvidomlennya_svidomosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
16. Кант И. Критика чистого разума. Москва : Мысль, 1994. 591 с.
17. Качурова С. В. Трансцендентальное единство национального самосознания. *Культура и жизненный мир человека*. Харьков : ХАИ, 1996. С. 14-19.
18. Качурова С. В. Феномен релігії в ситуації постмодерну. *Суспільство, людина, право в період глобальних викликів* : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2020. С. 170-191.
19. Качурова С. В., Качуров Є. В. Дефолт ідеологій. *Гуманітарний часопис*. 2019. № 1. С. 53.
20. Качурова С. В., Качуров Є. В., Походзіло Ю. М. Парадоксальна природа консцієнтальних війн. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 96-103.
21. Коротких В. И. «Феноменология духа» и проблема структуры системы философии в творчестве Гегеля : монография. Москва : ИНФА, 2011.

22. Коротких В. И. Русские переводы «Феноменологии духа» и проблема передачи гегелевской мысли в современном философском языке. *Философская мысль*. 2016. № 8. С. 82-92. URL: https://e-notabene.ru/fr/article_19825.html
23. Ленин В. И. Материализм и эмпириокритицизм : полное собрание сочинений. Москва, 1961. Т. 18.
24. Лукач Г. Молодой Гегель и проблемы капиталистического общества. Москва : Наука, 1987. 616 с.
25. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал. Т. 23. URL: <http://psylib.org.ua/books/maenl01/txt12.htm>.
26. Письма К. М. Милорадович к Э. Л. Радлову (1907–1925). (Публикация А. В. Вострикова). URL: http://lib2.pushkinskiydom.ru/Media/Default/PDF/ROPD/EROPD_2015/16.pdf.
27. Перов Ю. В. Лекции по истории классической немецкой философии. Санкт-Петербург : Наука, 2010. 531 с.
28. Селиванов Ю. Р. Феноменология отчужденного духа. Москва : Экон-информ, 2015. 504 с.
29. Селиванов Ю. Р. Метод феноменологии духа: проблемы и перспективы: дисс. ... д-ра фил. наук. Москва, 2005. 396 с.
30. Тексти фільмів. Сталкер. URL: <http://cinematext.ru/movie/stalker-1979/?page=8>.
31. Шахнаме. Эпос. URL: https://www.youtube.com/watch?v=t5CgJQVEySI&ab_channel=VideoLand.
32. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Т. 20. Москва, 1961.

REFERENCES

1. Deleuze G., Guattari F. (1976). Rhizome. Introduction. URL: <https://interconnected.org/more/2005/06/1000Plateaus00Rhizome.pdf> [in English].
2. Hegel Phänomenologie des Geistes Stuttgart Gesamtherstellung: Reclam, Ditzingen. Printed in Germany, 1987. P. 26, 70 [in German].
3. Fuldaund H. F., Henrich D. (1973). Materialien zu Hegels «Phänomenologie des Geistes». Frankfurt : Suhrkamp [in German].
4. Pöggeler O. (1973). Hegels Idee in der Phänomenologie des Geistes. Freiburg: Karl Alber [in German].
5. Aytmatov Ch. (2005). I Dolshe veka dlitsya den. Sankt-Peterburg [in Russian].
6. Aristotel. (1975). Sobraniye sochineniy. (Vols 1-4; Vol. 1). Moskva [in Russian].
7. Brankham U. M. (1962). Provodnik. Propoved. URL: <http://download.branham.org/pdf/RUS/RUS62-1014E%20A%20Guide%20VGR.pdf> [in Russian].
8. Gegel G. V. F. (1971). Raboty raznykh let. (Vols 1–2; Vol. 2). Moskva: Mysl [in Russian].
9. Gegel G. V. F. (1937). Sochineniya. Vol. 5: Nauka Logiki [in Russian].
10. Gegel G. V. F. (1913). Fenomenologiya dukha. Sankt-Peterburg [in Russian].
11. Gegel G. V. F. (2000). Fenomenologiya dukha. Moskva : Nauka [in Russian].
12. Golbakh P. (1963). Sistema prirody. Ili O zakonakh mira fizicheskogo i mira dukhovnogo. Izbrannyye proizvedeniya. (Vols: 1–2; Vol. 1). Moskva: «Mysl» [in Russian].
13. Gromyko Yu. V. Konstsiyentalnoye oruzhiye i konstsiyentalnyye voyny. Lektsiya. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/782> [in Russian].
14. Gusserl E. (2005). Filosofiya kak strogaya nauka. Izbrannyye raboty [in Russian].
15. Zhabotynska S. A. (2015). Usvidomlennia svidomosti: teorii i praktyka. *Buduiemo novu Ukrainu: zbirnyk konferentsii (m. Kyiv, 26-27 lystopada, 2014) – Building a new Ukraine: Proceedings of the Conference*. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia, 155–171. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4583/Zhabotyns%27ka_Usvidomlennya_svidomosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
16. Kant I. (1994). Kritika chistogo razuma. Moskva: Mysl [in Russian].
17. Kachurova S. V. (1996). Transtsendentalnoye edinstvo natsionalnogo samosoznaniya. Kultura i zhiznenny mir cheloveka. Kharkov: KhAI, 14-19 [in Russian].
18. Kachurova S. V. (2020). Fenomen religii v sytuatsii postmodernu. Suspilstvo, liudyna, pravo v period hlobalnykh vykykiv. O. H. Danylian (Ed.). Kharkiv: Pravo, 170–191 [in Ukrainian].
19. Kachurova S. V. (2019). Kachurov E. V. Defolt ideologiy. *Gumanitarniy chasopis - Humanitarian magazine, 1, 53* [in Russian].
20. Kachurova S. V., Kachurov Ye. V., Pokhodzilo Yu. M. (2021). Paradoksalna pryroda konstsiientalnykh viin. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation, 1 (33), 96–103* [in Ukrainian].
21. Korotkikh V. I. (2011). «Fenomenologiya dukha» i problema struktury sistemy filosofii v tvorchestve Gegelya. Moskva: INFA [in Russian].

22. Korotkikh V. I. (2016). Russkiye perevody «Fenomenologii dukha» i problema peredachi gegelevskoy mysli v sovremennom filosofskom yazyke. *Filosofskaya mysl - Philosophical thought*, 8, 82–92. URL: https://e-notabene.ru/fr/article_19825.html [in Russian].
23. Lenin V. I. (1961). Materializm i empiriokrititsizm : polnoye sobraniye sochineniy. Vol. 18. Moskva [in Russian].
24. Lukach G. (1987). Molodoy Gegel i problemy kapitalisticheskogo obshchestva. Moskva: Nauka [in Russian].
25. Marks K., Engels F. Kapital. Vol. 23. URL: <http://psylib.org.ua/books/maen101/txt12.htm> [in Russian].
26. Pisma K. M. Miloradovich k E. L. Radlovu (1907–1925). (Publikatsiya A. V. Vostrikova). URL: http://lib2.pushkinskiydom.ru/Media/Default/PDF/ROPD/EROPD_2015/16.pdf [in Russian].
27. Perov Yu. V. (2010). Lektsii po istorii klassicheskoy nemetskoj filosofii. Sankt-Peterburg: Nauka [in Russian].
28. Selivanov Yu. R. (2015). Fenomenologiya otchuzhdenogo dukha. Moskva: Ekon-inform [in Russian].
29. Selivanov Yu. R. (2005). Metod fenomenologii dukha: problemy i perspektivy. *Doctor's thesis*. Moskva [in Russian].
30. Teksti filmiv. Stalker. URL: <http://cinematext.ru/movie/stalker-1979/?page=8> [in Russian].
31. Shakhname. Epos. URL: https://www.youtube.com/watch?v=t5CgJQVEySI&ab_channel=VideoLand [in Russian].
32. Engels F. (1961). Anti-Dyuring. Vol. 20. Moskva [in Russian].

КАЧУРОВА СВЕТЛАНА

кандидат философских наук, доцент кафедры философии
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого,

КАЧУРОВ ЕВГЕНИЙ

кандидат философских наук, доцент кафедры философии и общественных наук
Национального аэрокосмического университета им. Н.Е. Жуковского «ХАИ»,

ПОХОДЗИЛО ЮРИЙ

кандидат юридических наук, доцент кафедры истории государства и права Украины и зарубежных стран
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ МИФ СОВРЕМЕННЫХ АКТЕРОВ КОНСЦИЕНТАЛЬНЫХ ВОЙН

В статье авторами рассмотрены современные проблемы методологии в понимании феномена сознания. Подчеркнуто, что сама по себе природа сознания определяется тем, что она сама в своем знании считает истинным. На основании тщательного анализа научных достижений в сфере феноменологии авторами констатировано, что положение о современной войне без противников наполнен противоречивыми, несогласованными между собой основаниями. Таким же мифом политтехнологов является утверждение о природе национального самосознания как *tabula rasa*.

Ключевые слова: философия, консциентальна війна, актори консциентальних війн, методологія.

KACHUROVA SVETLANA

PhD, Associate Professor of the Department of Philosophy
of the Yaroslav Mudryi National Law University,

KACHUROV EUGENE

PhD, Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences
of the National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»,

POKHODZILO YURIY

PhD in Law, Associate Professor of the Department of State and Law of Ukraine and Foreign Countries
History Yaroslav Mudryi National Law University

METHODOLOGICAL MYTH OF MODERN ACTIONAL WAR ACTORS

Problem setting. The thesis that modern war is a “war of consciousness” inevitably leads science to the problems of methodology in understanding the phenomenon of consciousness. This study shows that both the authors and the followers of the concept of modern continental wars in general reproduce a thoroughly forgotten (and in the history of philosophy has been overcome for two hundred years) its interpretation as *tabula rasa* - a blank slate that necessarily distorts the understanding of the real state of affairs. At the same time, the methodology developed by German classical philosophy, which culminated in Hegel’s “Phenomenology of Spirit”, reveals the true essence of both modern and historical forms of national consciousness. All this makes it possible to remove some of the tension created in the social sphere by the very formulation of the thesis about the consistent nature of modern wars.

Article’s main body. In the article the authors consider modern problems of methodology in understanding the phenomenon of consciousness. It is emphasized that the very nature of consciousness is determined by the fact that it itself in its knowledge it considers true. On the basis of a thorough analysis of scientific achievements in the field of phenomenology, the authors state that the position on modern war without opponents is filled with contradictory, inconsistent grounds. The same myth of political technologists is the statement about the nature of national self-consciousness as *tabula rasa*.

Conclusions. Historically, it is possible to trace the “steps” of the development of such units of national self-consciousness, while in modern times their existence is possible either in the form of “fragments” or in the form of “repetitions” of these steps. The phenomenon of international law is intensifying everywhere, and the phenomena of bipatrism, feminism, LGBT, etc. are following it – this is the verdict of World History, which can be reborn only in the form of philosophy. And our contemporary is right, saying that “the world exists to enter the book” [22, p. 370].

Keywords: philosophy, continental war, actors of continental wars, methodology.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Качурова С. В., Качуров Є. В., Походзіло Ю. М. Методологічний міф сучасних акторів концентральних війн. *Право та інновації*. 2021. № 2 (34). С. 96–104.